

ПРОЗОРИСТЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ
БАНКІВ — ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ
ЕФЕКТИВНОСТІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

На сучасному етапі розвитку економіки України ключові позиції у фінансовому секторі посідають комерційні банки. З участю комерційних банків здійснюється перерозподіл лівової частки грошових ресурсів. В останні роки спостерігаємо надзвичайно високі темпи зростання обсягів банківських операцій. Проте бурхливий розвиток банківської діяльності, як відмічається в економічній літературі, не супроводжується адекватним підвищенням рівня якості управління банківськими ризиками.

Основним джерелом нарощення ресурсної бази для багатьох банків є залучення депозитів. Станом на 1.01.2004 р. частка депозитів фізичних осіб у структурі залучених комерційними банками депозитів становила 55,3 % [1, С. 118]. Серед комерційних банків загострюється боротьба за вкладників, одним із проявів якої є не завжди виправдане підвищення відсоткових ставок за депозитами. Особливо небезпечним також є й те, що банківська система України працює з обмеженим капіталом. Тому навіть невеликі втрати можуть призвести до значного погіршення фінансового стану окремих банків і, як наслідок, — неможливості повернення вкладів.

Забезпечення надійності та стабільності банківської системи, підтримання суспільної довіри до банківського сектору є стратегічною метою державного регулювання та нагляду за діяльністю банків. Однак, досвід країн з ринковою економікою свідчить, що органи регулювання і нагляду не можуть в повному обсязі покласти тільки на себе відповідальність за запобігання банкрутств банківських установ і повернення вкладів вкладникам. Ступень захисту інтересів вкладників залежить від рівня ефективності економіки країни і економічної політики, що проводиться урядом країни [2, С. 31—34].

Сьогодні в Україні у випадку банкрутства банку держава гарантує повернення вкладів тільки фізичним особам і в обмеженому розмірі, що не перевищує законодавчо встановленої суми. За повернення решти суми вкладу вкладник має боротися самотужки. Реалії, що склалися, навряд чи можуть задовольнити вкладників. Отже, гостро постає проблема захисту інтересів вкладників. Вирішення цієї проблеми передбачає знаходження певного балансу

відповідальності шляхом розподілення відповідальності за збереження вкладів між державою і вкладниками банків.

Такий підхід вимагає від суспільства усвідомлення того, що державне регулювання банківської діяльності не може гарантувати повної безпеки суспільних депозитів. Відповідальність за вибір банківської установи і власні інвестиційні рішення інвестори, включаючи категорію вкладників фізичних осіб, мають нести особисто. Але такий підхід потребує від органів регулювання банківської діяльності і нагляду створення нормативного і правового середовища, спрямованого на забезпечення гарантій безпеки коштів, які передані інвесторами і вкладниками банкам.

У країнах з розвинутою ринковою економікою задля досягнення балансу інтересів учасників фінансового ринку пішли шляхом встановлення більш жорстких вимог щодо публічного розкриття інформації банками. Законодавчо врегульована система розкриття і розповсюдження інформація створила умови для делегування органами банківського регулювання функцій моніторингу діяльності банків широкій громадськості.

Одним із напрямків вирішення цієї проблеми є створення органами регулювання умов для впровадження в ринковій практиці принципу прозорості та відкритості. Принцип прозорості та відкритості передбачає забезпечення інвесторів повною та доступною інформацією для прийняття економічно зважених рішень щодо фінансових інвестицій. Наявність прозорості і корисної інформації про учасників ринку та їх операції розглядається як важливий елемент ефективного ринку, а також у якості ключової умови дієвості ринкової дисципліни. Задля досягнення ефективності регулювання банківської діяльності має бути забезпечений рівний доступ до корисної інформації про діяльність банків усіх основних учасників ринку, до складу яких включають органи нагляду, власники акцій і облігацій, вкладники та інші кредитори, банки-кореспонденти та інші банки, партнери банку та громадськість.

Проте слід відмітити, що рівний доступ до інформації усіх категорій інвесторів банків неможливо забезпечити, якщо не розширити тлумачення поняття громадськості. В країнах з ринковою економікою поруч з інвесторами громадськість відносять до окремої групи користувачів інформації, якій делегують певні повноваження. Громадськість насамперед має надати допомогу дрібним інвесторам і вкладникам стосовно оцінки фінансової інформації, яка є базою для прийняття рішення про розміщення коштів в той

чи інший банк. Зрозуміло, що навряд чи пересічний вкладник, навіть отримавши інформацію, самотужки зможе кваліфіковано її оцінити. Для подолання цієї суперечки в країнах з розвинутою ринковою економікою до складу громадськості включають фінансові засоби масової інформації, аналітиків, біржових брокерів, консультантів та рейтингові агентства. Однією із функцій перелічених суб'єктів і є проведення інформаційного і компетентного аналізу щодо оцінки фінансового стану банківських установ, їх моніторинг з точки зору надійності та розповсюдження інформації через засоби масової інформації з метою доведення її до відома вкладників та інших дрібних кредиторів банків.

Вочевидь, найкращим напрямком вирішення проблеми рівного доступу до інформації є створення в Україні законодавчо врегульованого механізму публічного розкриття інформації щодо діяльності банків і надання її громадськості.

Методологічні і методичні підходи щодо впровадження зазначеного принципу у реалії української банківської практики розроблені НБУ в рамках концепції функціонування та розвитку фондового ринку України, схваленою Верховною Радою України у 1995 р. Принцип прозорості і відкритості визнаний серед основних принципів побудови фондового ринку. В основу створення механізму розкриття інформації, в рамках прийнятої Верховною Радою концепції розвитку фондового ринку, покладені такі основні принципи:

- система розкриття інформації базується на концепції доступу на відміну від концепції публікації (розповсюдження);
- система розкриття інформації орієнтована на забезпечення реалізації права інвестора щодо одержання достовірної і повної інформації;
- державна реєстрація інформації вступає в дію з моменту доступу до неї інвесторів, а не з моменту прийняття;
- публікація інформації не є достатньою для її розкриття. Інформація має пройти через систему розкриття.

НБУ задля забезпечення і дотримання правил і стандартів розкриття інформації банківськими установами послідовно проведена значна робота щодо створення законодавчої нормативно-правової бази, спрямованої на розкриття інформації. В комерційних банках впроваджена адекватна ринковим умовам система бухгалтерського обліку і фінансовій звітності, основною метою якої і є надання користувачам повної і правдивої фінансової інформації про діяльність банку.

З січня 1998 р. бухгалтерській облік в банківських установах ведеться згідно з національними положеннями і міжнародними стандартами з бухгалтерського обліку. Починаючи з 2002 р. банки складають річну фінансову звітність відповідно до вимог, які більш послідовно і повно враховують вимоги міжнародних стандартів з бухгалтерського обліку і звітності (МСБО) щодо розкриття фінансової інформації про діяльність банківських установ. Інструкцією НБУ затверджено склад річної фінансової звітності, до компонентів якої включені:

1. Загальна інформація про діяльність банку.
2. Звіт про фінансові результати.
3. Балансовий звіт.
4. Звіт про власний капітал.
5. Звіт про рух грошових коштів.
6. Примітки до звітів.

Загалом застосована система бухгалтерського обліку, фінансової і статистичної звітності в комерційних банках та порядок її подання дозволяють НБУ отримувати величезний масив інформації для складання грошово-кредитної та банківської статистики з метою виявлення певних тенденцій у розвитку банківського сектору, а також для проведення моніторингу діяльності банків і своєчасного встановлення фінансово проблемних банків. Попри це, можливості доступу до інформації інших учасників фінансового ринку з метою підвищення якості рішень, що приймаються, залишаються все ще надзвичайно обмеженими і не відповідають їх реальним потребам.

Опираючись на нерегульовані правові норми, комерційні банки фактично публікують в відкритій печаті тільки чотири форми, які включені до складу фінансовій звітності: звіт про фінансові результати, балансовий звіт, звіт про рух грошових коштів та звіт про власний капітал. Відображена в цих формах інформація має надзвичайно низький коефіцієнт корисності для учасників ринку. Це обумовлено тим, що додаткова інформація, яка пояснює і деталізує зміст відбитих у зазначених формах показників, міститься в іншому компоненті фінансовій звітності: примітках, зміст якого в відкритій печаті не оприлюднюється.

Такий стан у цій сфері можна пояснити, по-перше, небажанням представників банківського бізнесу розкривати для широкої громадськості будь яку інформацію щодо діяльності банку, яка, не виключено, може мати й негативний характер. По-друге, НБУ як орган банківського регулювання, ще не розробив критеріїв для встановлення обсягів інформації про бан-

ки, яку потребують інші учасники ринку для прийняття виважених рішень про розміщення коштів у банку. Повноваження НБУ щодо визначення обсягів інформації, форматів звітів і терміну їх оприлюднення, механізмів розповсюдження для громадськості закріплені у «Законі про банки і банківську діяльність».

Труднощі, які стримують винаходження конкретних механізмів розкриття і розповсюдження інформації з боку НБУ, доцільно об'єднати у дві групи. Перша з них випливає з необхідності запобігти розповсюдженню на ринку інформації, яка є за характером конфіденційною та чутливою щодо ринку, щоб не спровокувати паніку. До другої групи причин можна віднести недосконалість чинної методики складання фінансової звітності.

Останні зміни, внесені в банківське законодавство, засвідчують, що НБУ рухається в напрямку створення правових норм щодо публічного розкриття інформації комерційними банками. Ст. 70 Закону про банки і банківську діяльність зобов'язує банки публікувати квартальну та річну фінансову звітність в засобах масової інформації і встановлює строки публікації такої інформації, а ст. 56 — надавати таку інформацію за вимогою клієнта [3, ст. 56; 70]. Але, на жаль, ці норми не містять ані механізмів їх виконання, ані посилань на підзаконні нормативно-правові акти НБУ, в яких би ці механізми мали бути висвітлені. Втім, ринкова економічна практика свідчить, що розумні вимоги щодо розповсюдження фінансової інформації завжди слугують одним із значущих елементів ефективного регулювання. Оприлюднення інформації є тим ефективним механізмом, що понукає банки дотримуватись ринкової дисципліни. Це потребує подальшої активізації роботи всіх учасників ринку, направленої на розробку механізмів, що забезпечать належний рівень розкриття інформації.

Література

1. Бюлетень Національного банку України. 2003, № 9.
2. Грюнинг Х. ван, Брайович Братанович С. *Аналіз банківських ризиків. Система оцінки корпоративного управління и управління фінансовим ризиком* / Пер. с англ.; вступ. сл. д. э. н. К. Р. Тагирбекова. М.: Издательство «Весь Мир», 2004. — 304 с.
3. Закон України Про банки і банківську діяльність (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 5—6, ст. 30).